

ניסן התשע"א

בס"ד

ליל הסדר לפרשת מצורע

לו לעם, לפיכך מתחילים לספר שורשנו ומקורנו, שמתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו.

8. רמב"ם בפרק ז' מהלכות חמץ ומצה הלכה ד':

"וצריך להתחיל בגנות, ולסיים בשבח. כיצד: מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו, כופרים וטועים אחרי ההבל ורודפין עבודה זרה. ומסיים בדת האמת, שקרבנו הקב"ה לה, והבדילנו מן הטועים וקרבונו ליחודו. וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים, וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בניסים ונפלאות שנעשו לנו, ובחרותנו"

9. סנהדרין צ"ד ע"א:

"גירא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה"

9. הרב מרדכי אלון

המתחיל בגנות ומסיים בשבח זאת המדרגה העליונה ביותר של הכוח לחבר לקב"ה את הכל. מי שיודע לשבח את הקב"ה על הטוב אבל עוד לא יודע לעשות זאת באותה מידה על הרע, הוא עדיין לא עובד ה', הוא עדיין עובד את עצמו, הוא מקבל את הקב"ה רק בכל מה שנראה לו. מי שרוצה לעשות מבחן אמונה גדול אם הוא יצא לחירות, צריך לבחון את עצמו אם הוא מבין שהכל קשור לקב"ה, גם ה"הבן הילוד היאורה תשליכוהו" וגם עשר המכות.

חירות אמיתית נמצאת רק בכוח להתייחס בדיוק באותה צורה ולהעביר באותו לילה שמחויב בשמחה הגדולה של ליל הסדר, גם את תחושת אכילת המרור, בשמחה.

אמנם אי אפשר להסב באכילת המרור כי זו לא חירות, אבל מי שמחליט באכילת המרור להיות עצוב ולהשבית את שמחת היו"ט, ביטל מצות עשה של התורה. לרגע אל תאכל בהסיבה כי אינך יכול להיות בן חורין באכילת מרור שנאכל זכר לשעבוד, אבל אל תפסיק לשמוח.

באותן ארבע כוסות של יין אדום תזכור את פרעה שרחץ בדמם של הילדים ומצד שני תטיף בדם ואש ותימרות עשן ותשמח שאתה יודע להודות על הגנות ועל השבח ביחד.

לא מפני שזה היה מזמן ולכן אין לך שאלות, אלא מפני שאתה אמור להגיע למדרגה כזאת שאתה יודע לחבר את הכל. כי אם הקב"ה אחד ושמו אחד אז הכל מחובר אליו.

זה הדבר הקשה ביותר של ליל הסדר ובלעדיו, אין סיפור יצ"מ.

לכן באים גם רב וגם שמואל שמתארים שני אופנים של גנות ושבח, שני צדדים בהיסטוריה ובהווה של גנות ושבח בעם ישראל. כל אחד מתאר מהצד האישי שלו, כביכול, את הסיפור יצ"מ שלו, פה אי אפשר להכריע בשאלה, פה צריך להביא את שתי הדעות ולבנות עליהן את כל ההגדה.

1. "ארמי אובד אבי"

10. משנה פסחים קט"ז ע"א:

"ודורש מארמי עובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה".

11. רמב"ם בפרק ז' מהלכות חמץ ומצה הלכה ד':

"והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה. וכל המוסיקף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח".

א. מצוות סיפור יציאת מצרים

1. רמב"ם בפרק ז' מהלכות חמץ ומצה, הלכה א':

"מצות עשה של תורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, לביל חמשה עשר בניסן, שנאמר "זכור את היום אשר יצאתם" (שמות י"ג ג') כמו שנאמר "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ"ז ז'). ומנין שבליל חמשה עשר, תלמוד לומר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה (שמות י"ג ח') בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך"

2. במדבר ט"ו, מ"א – פרשת ציצית:

"אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני ה' אלוהיכם"

3. הראב"ע על במדבר ט"ו, מ"א

"אני ה' אלוהיכם – אני שהוצאתי אתכם (בשביל) להיות לכם לאלהים, על כן אמרתי לכם אני ה' אלוהיכם"

4. הראי"ה קוק בהגדה לפסח:

"שעיקר ותכלית הסיפור של יציאת מצרים בלילה הזה הוא נטיעת כח האמונה והדעה האמיתית בנו, והם מכינים את הגאולה העתידה לבוא. לעומת זאת הזכרת יציאת מצרים שבכל יום, היא מצד קבלת עול מלכות שמים (כמו שאומר רש"י על "אשר הוצאתי אתכם – על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי"), כשמודים לה' יתברך על שפדה אותנו מבית עבדים. על כן ההזכרה שבכל יום, וסמכו אותה לקבלת עול מלכות שמים שבקריאת שמע. אבל סיפור יציאת מצרים שתכליתו להכין את העתיד, ורק בליל שימורים זה, יכול האדם לקבל הארה עליונה, שיושב כבן חורין ועוסק בעבודתו יתברך, ע"כ אמרו בזוהר הקדוש (ח"א מ-מ"א) שהגאולה מתעוררת ע"י סיפור יציאת מצרים" "ואפילו כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". "ולכן אילו היה תכלית הסיפור בלילה הזה רק לקבלת עול מלכות שמים, לא היה מחוייב בה החכם והנבון היודע את כל התורה כולה, כרשב"י וחברו שהיו פטורים מקריאת שמע (ירושלמי ברכות א', ב') משום שעול מלכות שמים מקובל היה עליהם תמיד. אבל הכנה לגאולה שלעתיד לבוא מחייבת את הכל, ואפילו חכמים ונבונים וכו', שכן אמרו חז"ל (קהלת רבה י"א ח') תורה שאדם לומד בעולם הזה הבל היא לפני תורתו של משיח, ע"כ אפילו החכמים צריכים להכין את עצמם".

3. "מתחיל בגנות ומספר בשבח"

5. משנה פסחים קט"ז ע"א:

"ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי עובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה".

6. גמרא פסחים קט"ז ע"א:

"מאי גנות רב אמר מתחילה עובדי עבודת גילולים היו אבותינו ושמואל אמר עבדים היינו לפרעה במצרים"

7. האבודרהם

שמואל סובר שכיון שכל ענין היום הוא יציאת מצרים, אין לנו להזכיר גנות אחרת מלבד השעבוד למצרים. רב לעומתו סובר שעיקר השבח במקום הוא על שהעלנו מן הגנות הרוחנית של עובדי עבודה זרה ולקחנו

12. דברים כ"ו - פרשת "ארמי עובד אבי"

א וְהָיָה כִּי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וּוְיָשַׁבְתָּ בָּהּ : ב וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְּרֵא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְשָׂמְתָּ בְטֶנֶא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיךָ לְשַׁכֵּן שָׁמוֹ שָׁם : ג וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֵיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׁבַע ה' לַאֲבֹתֵינוּ לֵאמֹר : ד וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדְךָ וְהִגִּיחוּ לְפָנַי מִזֶּבֶח ה' אֱלֹהֵיךָ : ה וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיךָ אֲרָמִי אֲבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגְר שָׁם בְּמֵתִי מֵעֶט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עַצוֹם

וְרָב : ו וַיִּרְעוּ אֶתְנֵנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה :

ז וְנִצְעַק אֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ : ח וַיִּוָּצְאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבִמְרָא גָדֹל וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתֵּימָם : ט וַיִּבְאַנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרָץ זָבֵת חֶלֶב וּדְבָשׁ :

13. משנה בפסחים קט"ז ע"ב:

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר **בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים**".

14 רמב"ם בפרק ז' מהלכות חמץ ומצה הלכה ו':

"בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר "וואותנו הוציא משם (דברים ו' כ"ג)..."

ד. "וענית ואמרת..." – עיקרון השאלה והתשובה**15. רש"י על "וענית...":**

"וענית - לשון הרמת קולי".

16. האבן עזרא על "וענית...":

"וענית – יתכן, שישאלו הכהנים לאמור, מה זה שהבאת, על כן וענית".

17. משנה בפסחים קט"ז ע"א:

"וכאן הבן שואל את אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות..."

18 הגמרא על המשנה בפסחים קט"ז ע"א:

"ית"ר חכם בנו שואלו, ואם אינו חכם אשתו שואלתו, ואם לאו שואל לעצמו, ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעים בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

19. רמב"ם בהלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ג':

"וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו התינוקות וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישבי להם ויאמר כך וכך אירע, כך וכך היה ... ואם אין לו בין אשתו שואל, אין לו אשה שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולם חכמים, היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה".

20. הרמב"ם בפרק ח' מהלכות חמץ ומצה הלכה ב':

"ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות".

ה. סימני ליל הסדר ו"המעלות הטובות"**21. חמישה עשר סימני הסדר**

קִדְשׁ. וְרַחֵץ. כִּרְפָס. יַחַץ. מַגִּיד. כְּרַחֵץ. מוֹצֵא. מִצָּה. מְרוֹר. כּוֹרֵךְ. שְׁלֹחַן עוֹרֵךְ. צְפוּן. בְּרֵךְ. הִלַּל. נִרְצָה :

22 חלוקת סימני הסדר לשלוש קבוצות של חמש

מ"קדש" ועד "מגיד" – סיפור השעבוד במצרים ויציאתנו ממנה. מ"רחצה" ועד "כורך" – תקון הטבע על ידי אכילות יחידות בשנה בהן אנו מברכים על האכילה עצמה.

ומ"שלחן עורך" ועד "נרצה" – עיסוק בגאולה השלישית ובהתדבקותנו בשכינה.

23. " כמה מעלות טובות למקום עלינו"

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו. שהוציאנו ממצרים. ועשה בהם שפטים. ועשה באלהיהם. והרג את בכוריהם. ונתן לנו את ממונם. וקרע לנו את היס. והעבירנו בתוכו כחֲרָבָה. וְשָׁקַע צְרִינוּ בְּתוֹכוֹ. וְסָפַק צְרִכְנוּ בְּמִדְבַר אֲרָבָעִים שָׁנָה. וְהִאֲכִילָנוּ אֶת הַחֵן. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת. וְסָרְבָנוּ לְפָנַי הַר סִינַי. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַחֲבִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ :

24. המהר"ל על "המעלות הטובות"**א. שמעלות פירושים מדריגות.**

"כמה מעלות טובות. קראם מעלות טובות, כי כל אחת ואחת מעלה נוספת. כמו המעלות שכל אחת ואחת גבוה יותר מן הראשונה, כך היו אלו המעלות כל אחת ואחת תוספת מעלה ומדרגה עד שהגיעו אל תכלית המדרגה האחרונה שהיא ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו".

ב. שיש למספר חמש עשרה משמעות:

"וכולן הן ט"ו מעלות. וחשבון זה אל תאמר שהיה במקרה כלל (כלומר לא הגיעו כאן באופן מקרי לחמישה-עשר שבחים) כי החשבון ומספר זה נמצא שהיה מעזרת נשים לעזרת ישראל ט"ו מעלות (כלומר, בבית-המקדש היו חמש-עשרה מעלות, אלה חמש-עשרה המדרגות שעליהן עמדו ושרו) והן נגד ט"ו שירי המעלות שבספר תהלים. והירח שהוא עולה חמשה עשר ימים עד תכלית מלואה, שכל זה ראייה שהמעלות הוא ט"ו מעלות ולא יותר".

"והוא נגד שם י-ה שעולה חמשה עשר במספר, וזה כי בשם י-ה ברא בו שני עולמים העולם הזה והעולם הבא, שנאמר כי ביה-ה' צור עולמים. ומאחר שבשם הקדוש הזה ברא שני עולמים תוכל לדעת (תבין) כי המעלות מגיעות עד ט"ו ולא יותר. כי בכח השם הזה ברא הכל לפיכך עלוי העולם עד חמשה עשר. ולכך כל עלוי והתעלות הוא עד חמשה עשר. כי כל עלוי דומה לעלוי העולם".

"ולכך גם כאן היו ט"ו מעלות שהעלה הקב"ה אותם עד המעלה הט"ו שהיא ובנה לנו את בית המקדש, שהרי המקדש קדוש בודאי במעלה הנבדלת".

ג. שיש משמעות לחלוקה של חמש עשרה המעלות לשלש קבוצות של חמש:

"וכבר אמרנו לך למעלה כי כל דבר יש לו התחלת התקרבות ואמצעות התקרבות וסוף, וכל אחד ואחד בפני עצמו(כמו שכל תהליך הוא בעל משמעות בפני עצמו, כך יש גם כל שליש שהוא בפני עצמו) כי אין הדבר כאשר הוא בהתחלה כמו שהוא כאשר כבר הוא באמצע, ואין הדבר כאשר הוא באמצע כמו כאשר הוא בסוף. לכן יש באלו ט"ו מעלות התחלת העלוי מן הפחיתות ואמצע העלוי וסוף העלוי".

25. המהר"ל על חמישיית המעלות הראשונה: " שהוציאנו ממצרים. ועשה בהם שפטים. ועשה באלהיהם. והרג את בכוריהם. ונתן לנו את ממונם"

"חמש הראשונות הכל יקרא התחלת העלוי, כי היו כלם ביציאה שהם ההוצאה והשפטים והריגת בכוריהם ועשה באלהיהם ונתינת ממונם. ואז היתה תכלית היציאה שיצאו מרשות מצרים, ועדיין אין כאן עליו רק שיצאו מרשותם"

"כי קודם שיצאו ישראל ממצרים לא היה להם מציאות כללי".

26. המהר"ל על חמישיית המעלות השניה: "וקרע לנו את היס. והעבירנו בתוכו כחֲרָבָה. וְשָׁקַע צְרִינוּ בְּתוֹכוֹ. וְסָפַק צְרִכְנוּ בְּמִדְבַר אֲרָבָעִים שָׁנָה. וְהִאֲכִילָנוּ אֶת הַחֵן."

השלב הבא, הוא כפי שאומר המהר"ל:

"רק בחמש המעלות האמצעיות שהיה להם אחר היציאה הם לעילוי ישראל על העולם כמו שמבואר למעלה, ואלו חמש האמצעיות נחשבו אמצע העלוי"

27. מההגדה:

"רבי יוסי הגליל אומר: מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל היס לקו חמישים מכות. במצרים מה הוא אומר: "ויאמרו החרטומים אל פרעה **אצבע** אלהים היא", ועל היס מה הוא אומר "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

28. המהר"ל על חמישיית המעלות השלישית: " ונתן לנו את השבת. וקרבנו לפני הר סיני. ונתן לנו את התורה. והכניסנו לארץ ישראל. ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו."

"וחמש המעלות האחרונות הדבוק לגמרי בו יתברך, והתחלת חמש האחרונות הוא השבת שאין ספק שהשבת במה שהוא אות הברית בין השם יתברך ובין ישראל הוא התחלת החבור והדבוק בו יתברך. ובית המקדש באחרונה שהיה שכינתו שיתכנס וזו היא החבור לגמרי"